

13. Стасенко С.А. Постмодерн как продолжение и преодоление модерна // С. А. Стасенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу // http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/13/articles/sec1/stat19.html.
14. Тоффлер А. Будущее труда / Альвин Тоффлер ; [пер. с англ.]/// Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986. – С.250-275.
15. Утюж І. Г. Парадигмальні засади освітнього простору: монографія / Ірина Геннадіївна Утюж. – Запоріжжя: «Просвіта», 2012. – 352 с.
16. Шапко В. Феномен актуальной культуры / В. Шапко//– Социс.–1997.– № 10.–С.93-104.

SUMMARY

In the article the features of influence are examined on development of way of life from the side of society and culture of postmodern. Two factors influence on the modern sphere of way of life of society – technological and aesthetical, that is closely constrained inter se and complement each other and fully reflect the contradictory tendencies of society of postmodern.

С.В. ЛЕВАДА

СУБ'ЄКТ-ОБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНІ ВІДНОСИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ПОДІЇ

Досліджуючи сутність феномену соціальної події, основні прагнення автора пов'язані з метою наблизитися до вирішення нагальних потреб оптимізації соціального розвитку українського суспільства. У цьому контексті вагоме місце займає феномен соціальної події, що розглядається як потенційно важлива для вивчення детермінанта соціального розвитку України. Процеси трансформації та глобалізації спричиняють відчутні якісні зміни у самому суспільстві в цілому та соціальних процесах у кожній зі сфер суспільства, зміна яких, у свою чергу, позначається на появі або видозміні існуючих типів соціальних подій. Поява нових соціальних явищ та процесів, що потребують уточнення і ґрунтовного дослідження, тим самим актуалізує необхідність дослідження феномену соціальної події.

Така потреба знаходить своє втілення у теоретичному вивченні події як філософського поняття, яким займалися та займаються представники численних наукових шкіл і напрямів. Звертаючись до соціально-філософського контексту дослідження феномену події, необхідно виділити внесок А. Уайтхеда, М. Гайдегера, Ж. Дельоза, А. Бадью, лінгвофілософське дослідження події мови Г. Гадамера, Н. Арутюнової, ґрунтовні дослідження історичної події, починаючи від Птоломея, Гегеля, до вітчизняних дослідників, серед яких О. Єрмоєнко, вивчення соціальних подій у соціологічних теоріях А. Щюца, П. Штомпки, О. Філіпова.

Однак занурення до сфери вивчення феномену події відкриває «різноманіття його розуміння – від Dasein фундаментальної онтології Хайдегера, «філософії вчинку» М. Бахтіна, «чистої події» як безособової доіндивідуальної сингулярності (Ж. Дельоз) і співможливого характеру процедур розуміння («єдність моментів істин») А. Бадью до «наукового концепту» в працях А. Уайтхеда» [1, с. 46]. Зважаючи на це, задля уникнення понятійної плутанини, якою може супроводжуватися подальше дослідження феномену соціальної події, актуалізується необхідність уточнити сутність досліджуваної дефініції.

Власне визначення поняття «соціальна подія» попередньо здійснено як синтез родових характеристик поняття «подія» та видових відмінностей у поєднанні з онтологічними, гносеологічними, аксеологічними, праксеологічними аспектами, атрибутивними і модальними характеристиками «соціальної події». Отже, «соціальну подію» визначено як соціально-філософське поняття, яке відображає єдність об'єктивного і суб'єктивного значення для співбуття особистості та суспільства як визначення міри життя в закономірній зміні соціального процесу у суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносинах та має характеристики спільності, одночасності, завершеності.

Із визначених складових елементи соціальної події, вважаємо найбільш вагомою закономірною ознакою, що відображає сутність досліджуваного феномену, є зв'язок між

суб'єктом та об'єктом. Звідси актуалізується необхідність звернутися до вивчення суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин як певної закономірності, інтегрального сутнісного відношення соціальної події. Отже, об'єктом дослідження є мисленнєві моделі феномену соціальної події. Предметом вивчення є суб'єкт-об'єкт-суб'єктні відносини у соціальній події.

Виходячи з вищевикладеного, метою даної роботи є дослідження суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин у соціальній події. Задля досягнення зазначеної мети необхідно вирішити низку завдань. Розглядаючи суб'єкт-об'єктний зв'язок як сутнісну закономірність досліджуваного феномену, логічним є послідовне визначення на першому етапі вивчення основних об'єктів соціальних подій, на наступному – суб'єктів соціальних подій. Врешті проаналізуємо основні характеристики суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин у соціальній події.

Спершу, зауважимо, що у загальних рисах суб'єкт завжди розуміється в контексті діяльності та пізнання, а об'єкт постає тієї стороною соціальної реальності, на яку спрямована відповідна (перетворююча, пізнавальна і т.п.) активність суб'єкта. Виходячи з того, що в основі перебігу соціальної події знаходиться зміна, розуміємо, що змінюються не лише об'єкти, суб'єкти так само зазнають зворотного впливу цієї зміни. Разом з тим, соціальна подія завжди є певної єдністю, спільністю, тобто цілісністю, тож суб'єкт соціальної події пізнає та перетворює цю цілісність.

Визначаючи об'єкт соціальної події як цілісність, зауважимо, що феномен соціальної події тісно пов'язаний із діяльнісною сутністю суб'єктів. При чому у контексті соціальних подій доцільно визначати об'єктом саме зміну властивостей зазначеної цілісності, що є зміною станів, властивостей соціальних організмів як органічних систем. Соціальними організмами в свою чергу є групами, інститутами, організаціями.

Основа соціальної події як феномену полягає у тому, що подія є формою руху соціальної матерії. У свою чергу такий рух розуміємо як зміну певного стану, а отже неодмінно якісну зміну, що може актуалізуватися на різних рівнях: від індивіда до суспільства в цілому. Звідси, об'єкт соціальної події необхідно зазнає зміни, що може характеризуватися соціальною значимістю як для особистості, так і для соціальної групи, соціального інституту, спільноти, для суспільства, а інколи і для людства в цілому. Таким чином, зміна об'єкту, що відбувається у соціальній події, матиме такі рівні: особистий, груповий, суспільний, загальнолюдський.

Для виділених рівнів можливі численні трансформації та переходи, адже, скажімо, особиста соціальна подія врешті-решт може досягти групового або ж і суспільного рівня, якщо мова йде про значиму подію у житті політичного лідера або видатної особи, відомого діяча, життєві радощі і прикрощі якого, численні прихильники сприйматимуть як визначну подію більш широкого масштабу. Навпаки, загальнолюдська чи суспільна подія врешті може стати груповою, особистою, втрачаючи масштабність об'єкту.

Проте, виділені рівні більшою мірою окреслюють кореляцію події по відношенню до суб'єкта, адже таким чином виявляється не сам об'єкт, а саме його значимість по відношенню до суб'єкта. Цими суб'єктами на відповідних рівнях виступатимуть: особистість, соціальна група, спільнота, суспільство, а інколи і людство загалом.

Проте ступінь включеності до події та участі, а відповідно пізнання та перетворення, для різних суб'єктів може бути неоднаковою. Є суб'єкти, що ініціюють настання соціальної події – тобто організатори. Суб'єкти, що залучаються до перебігу та здійснення соціальної події, але не є її організаторами, стають учасниками. Окрім цього, є суб'єкти, які не організують, не приймають безпосередньої участі у події, але спостерігають за її настанням, наслідками, є свідками подій, тобто спостерігачами. Зазначимо, що при тлумаченні слова «подія» В. Даль навів цікавий приклад похідного від російськомовного слова «событие» слово «событчик», яким називається людина, що була «де-небудь зі мною разом, в один час, є співсвідком» [2, с. 253]. Також виділяємо, ще один тип суб'єктів соціальних подій – це дослідники. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків, змісту та суті певної соціальної події може бути як предметом повсякденного знання, так і спеціального наукового дослідження. У першому випадку дослідниками соціальної події

виступатимуть будь-які суб'єкти, пізнавальна діяльність яких зосереджена на побутовому рівні. Друга категорія суб'єктів-дослідниками представлена істориками, філософами, соціологами, психологами, дослідницькими групами та організаціями, що вивчають соціальні події на науковому рівні.

Організатори, учасники, спостерігачі та дослідники можуть також виступати у ролі оповідачів подій. Щоправда особливості, процеси та механізм перетворення реальних соціальних подій на мовні події потребує більш детального вивчення у межах подальшого наукового дослідження.

Добре відомо, що ключовою характеристикою суб'єкта завжди є його активне, діяльнісне, пізнавальне відношення стосовно оточуючого світу. Отже, саме у діяльності неодмінно виявляє себе суб'єкт. Як зазначає у даному контексті В.І. Воловик «діяльність людей завжди проявляється у конкретних формах» [3, с. 118], при чому деякі з таких форм стають традиціями, а інші є проявами новаторства, тобто якісно новими формами. Цілком правомірно говорити в такому ж ключі і про соціальні події як про різноманітні численні форми поєднання традиційного та новаторського. Так, можна навести чимало прикладів, коли соціальні події внаслідок повторюваності набувають стійкого характеру та перетворюються на певні ритуали. У такому разі має місце ритуалізація соціальних подій.

Разом із загальною характеристикою суб'єктів, варто акцентувати увагу на тому, що суб'єкти соціальних подій включені не лише до суб'єкт-об'єктних відносин, але й до суб'єкт-суб'єктних, які можуть мати або конструктивний, або деструктивний характер. Проте не слід однозначно сприймати конструктивні відносини як однозначно позитивні, такі, що сприяють соціальному розвитку, а деструктивні – навпаки, виключно у негативному контексті. У різних контекстах спрямованість та наслідки таких відносин різнитимуться, адже деструктивні суб'єкт-суб'єктні відносини, які притаманні, скажімо соціальному опору, матимуть на меті деструкцію, але у вигляді протистояння певній соціальній несправедливості. Так само конструктивні суб'єкт-суб'єктні відносини можуть бути спрямовані на закріплення деспотичного правління, що неминуче призведе до наростання соціальної напруги тощо.

Таке становище обумовлене в більшій мірі ще й тим, що між суб'єктами суспільних відносин в цілому, а відповідно і соціальних подій завжди існує не лінійна, а складна та багатоманітна система різноякісних зв'язків, серед них структурні, генетичні, зв'язки субординації та управління тощо. Внаслідок цього складність системи зв'язків між суб'єктами та об'єктами, проявляється у суб'єкт-об'єктних, суб'єкт-суб'єктних та врешті суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносинах у соціальних подіях, що потребує подальшого ґрунтового дослідження в контексті систематизації соціальних подій відповідно до їх суб'єктів.

Задля того, щоб продемонструвати всю різноплановість суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин, варто зазначити, що вони обумовлені не лише складністю суспільних відносин, але й специфікою досліджуваного феномену. Так, існують численні класифікації соціальних подій за рядом критеріїв [4, с. 11-13]: скажімо, за часом на осі життя події поділяють на минулі, теперішні та майбутні, за характером вираженості наслідків розрізняють такі події, що мають негативні або позитивні наслідки. Також за часом протікання виділяють миттєві, середні за тривалістю і довготривалі події. Зокрема, одна з вагомих підстав для класифікації соціальних подій – поділ залежно від «специфіки сфери і спрямованості у політичному, економічному, соціальному і духовному контексті» [5, с. 61]. Тож, відповідно до сфери суспільного життя соціальні події можуть бути економічними, політичними, духовними, культурними, з чим буде тісно корелювати об'єкт події.

Разом з тим, зважаючи на наявність суб'єкт-об'єктних зв'язків у соціальній події не лише об'єкти, але й суб'єкти подій матимуть специфічні характеристики відповідно до сфери прояву. Відповідно до приналежності суб'єктів до тієї чи іншої сфери, соціальні події виступатимуть в ролі детермінант або домінант функціонування та розвитку суспільства. Так, за К. Марксом одним із детермінуючих факторів розвитку суспільства є економіка. Тож, відповідно до марксистського підходу соціальні події економічною сфери

будуть виступати детермінантами суспільного життя. Послідовники ідеалістичного монізму вважають детермінуючим духовний фактор, а за теорією факторів М. Вебера, Т. Арона, як зазначає І. Гобозов, «всі фактори мають рівнозначний вплив» [6, с. 90]. Саме тому, вважаємо за доцільне, розглядати об'єкти та суб'єкти соціальних подій відповідно до сфери їх прояву та використовувати поняття домінуючих соціальних подій, що зумовлене пріоритетним значенням тієї чи іншої сфери, скажімо, економічної, яка обумовлює визначальний вплив відповідних соціальних подій на розвиток суспільства.

На завершення деталізуємо в якості прикладу характеристику соціальних подій за їх значенням для суб'єктів на життєві події (мається на увазі життєво важливі, ключові) та повсякденні події. У даному контексті в дію знову ж таки неодмінно вступають суб'єкт-об'єкт-суб'єктні відносини у соціальній події, адже значенням для суб'єкта буде наділений об'єкт. Разом з тим, вагомість об'єкту може зростати або знижуватися в залежності від суб'єкт-суб'єктної складової.

Так, Т. Карцева використовує поняття «життєва подія», яке на її думку виступає об'єктом орієнтації в часі й просторі. Під життєвими подіями в такому контексті розуміються «актуальні, значимі й організовані (упорядковані) дії, здійснювані в конкретних умовах місця й часу» [7, с. 75]. Визначальною характеристикою, що розмежовує зазначені поняття, є те, що саме життєва подія несе для суб'єкта певні значущі, відчутні психологічні наслідки. Звершення поворотних подій у житті людини неодмінно викликає зміну соціальної ситуації розвитку особистості або призводить до зміни спектру вирішуваних проблем, відкриває нові горизонти для реалізації життєвих планів або ж навпаки кардинально заперечує можливість реалізації бажаного, очікуваного, запланованого людиною раніше.

Окрім таких поворотних життєвих подій, є менш відчутні за впливом життєві події, які В. Лелеко називає «подіями повсякденного життя» [8, с. 113]. Події повсякденного життя за своїм змістом є проявом певного усталеного життєвого устрою, з повторюваними з дня у день справами, звичками, заняттями. Завдяки наявності здебільшого рутинних повторюваних подій стабільність повсякденного життя прагне протистояти карколомним випадковостям і переломним несподіванкам, які відповідно до свого масштабу і характеру, можуть видозміни або й знищити існуючий устрій, звичну унормовану повсякденного життя. За аналогією до життєвих та повсякденних подій за їх значенням для суб'єктів можуть бути класифіковані суттєві і несуттєві, значимі і не значимі, визначні і буденні соціальні події.

У відповідь на пошуківлення у ХХ ст. соціально-філософського інтересу до феномену події П. Нора став вісником «Повернення події», наголосивши на тому, що під даним поняттям відповідно до попередньої традиції осмислення не слід розуміти лише ті речі, що сталися. Міркування про сутність події, викладені П. Нора, мають дещо незвичну логіку – «факт, що вони трапилися робить їх лише історичними. Проте, щоб мова йшла про подію, треба, щоб вона стала відомою» [9, с. 253]. Постає важливий аксеологічний аспект класифікації подій по відношенню до об'єктів на відомі і невідомі, а зокрема публічні або анонімні (за критерієм визначеності суб'єкта), явні та неявні, що разом з тим потенційно збагачує критерії для дослідження суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин.

Таким чином, відповідно до поставленої мети досліджено суб'єкт-об'єкт-суб'єктні відносини у соціальній події. Визначено, що соціальна подія є певної єдністю, спільністю, тобто цілісністю, тож суб'єкт соціальної події пізнає та перетворює цю цілісність. Тож, об'єктом соціальної події є зміна властивостей цілісності соціального організму. Такими соціальними організаціями в свою чергу є групи, інститути, організації.

Об'єкт соціальної події необхідно зазнає зміни, що може характеризуватися соціальною значимістю як для особистості, так і для соціальної групи, соціального інституту, спільноти, для суспільства, а інколи і для людства в цілому. Таким чином, зміна об'єкту, що відбувається у соціальній події, має такі рівні: особистий, груповий, суспільний, загальнолюдський.

Суб'єктами соціальних подій на відповідних рівнях виступають: особистість, соціальна група, спільнота, суспільство, а інколи і людство загалом. За ступенем включеності до події та участі у ній визначено типи суб'єктів соціальної події: організатори, учасники, спостерігачі, дослідники, оповідачі. Встановлено, що суб'єкти соціальних подій включені на лише до суб'єкт-об'єктних відносин, але й до суб'єкт-суб'єктних, які можуть мати конструктивний або деструктивний характер.

Врешті встановлено, що між суб'єктами суспільних відносин в цілому, а відповідно і соціальних подій завжди існує не лінійна, а складна та багатоманітна система різноякісних зв'язків, серед них структурні, генетичні, зв'язки субординації та управління тощо. Внаслідок цього складність системи зв'язків між суб'єктами та об'єктами, проявляється у суб'єкт-об'єктних, суб'єкт-суб'єктних та врешті суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносинах у соціальних подіях.

Також визначено, що доцільно розглядати об'єкти та суб'єкти соціальних подій відповідно до сфери їх прояву та використовувати поняття домінуючих соціальних подій, що зумовлене пріоритетним значенням тієї чи іншої сфери. Разом з тим, за значенням соціальних подій, а саме значенням об'єкту, для суб'єктів визначено різні прояви соціальних подій: життєві та повсякденні, суттєві і несуттєві, значимі і не значимі, визначні і буденні, а також публічні або анонімні (за критерієм визначеності суб'єкта), явні та неявні. Відповідно, труднощі дослідження феномену соціальних подій обумовлені саме складністю суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин у соціальних подіях, наявністю численних сфер та рівнів їх прояву.

Перспективи використання досягнутих результатів на наступному етапі дослідження пов'язані з подальшою ґрунтовною систематизацією соціальних подій за означеними критеріями, включаючи вивчення механізмів та режимів функціонування соціальної події.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Грякалов А. А. Философия современности и антропология события / А. А. Грякалов // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2005. – Т. 5, № 10. – С. 46–58.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка : [в 4 т.] / В.И. Даль. Т. 4. : Р-В. – М. : Русский язык, 1980. – 683 с.
3. Воловик В. И. Философия политического сознания / В.И. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2006. – 169 с.
4. Розин В.М. Что такое событие? (Анализ условий событийного дискурса) / В.М. Розин // Мир психологии. – 2000. – № 4. – С. 11-13.
5. Лепский М.А. Событие и мудрость присутствия / М.А. Лепский // Нова парадигма. – 2003. – Вип. 30. – С. 60-64.
6. Социальная философия: учебник / под ред. И.А. Гобозова. – М.: Издатель Савин С.А., 2003. – 528 с.
7. Резник Ю.М., Смирнов Е.А. Жизненные стратегии; личности: опыт комплексного анализа.–М.: Ин-т человека РАН; Независимый ин-т гражданского общества,2002. – 260 с.
8. Лелеко В.Д. Пространство повседневности в европейской культуре.– СПб.,2002. – 320 с.
9. Рикёр П. Память, история, забвение / пер. с франц. – М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. – 728 с.

SUMMARY

The article deals with analyzes subject-object-subject relations of social events. Main objects of social event are defined. There are personal, group, social, human levels. The subjects of social events are described. The main characteristics of subject-object, subject-subject and subject-object-subject relations in social events are analyzed.

О. Г. СЛАДНЕВА